

Василь Балдинюк

ЗМІНИ У ФУНКЦІОНУВАННІ ОБ'ЄКТІВ СІЛЬСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЛИПОВЕЦЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглядається діяльність і функціонування галузей соціально-культурного та соціально-побутового призначення. Аналізуються загальні тенденції розвитку об'єктів сільської соціальної інфраструктури.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, галузі та об'єкти соціально-культурного і соціально-побутового призначення, послуги.

Постановка проблеми

Соціально-економічні, політичні перетворення в українському суспільстві за останнє десятиліття суттєво позначились на всіх сферах життя і галузях виробництва. Процеси реструктуризації та приватизації засобів виробництва не тільки не стабілізували, а й негативно вплинули на соціальні процеси, що відбуваються у суспільстві.

Незважаючи на зміни в суспільстві, що сталися за роки незалежності України, соціальна сфера залишилася «законсервованою». Іншими стали джерела, напрями, розмір фінансових потоків, але структура самої системи та принципи її фінансово-економічної діяльності залишилися старим, закономірним результатом цього є зниження якості і доступності соціальних послуг, нефективне використання ресурсів, тіньова економіка.

Задоволення різноманітних соціальних потреб жителів села залежить від ступеня забезпеченості сільських населених пунктів об'єктами соціальної інфраструктури. З поглибленням економічної кризи темпи її занепаду на селі зростають. Сьогодні не знайдеться жодної людини, яку б не цікавив стан забезпеченості соціальних потреб населення. Проте кожному доводиться стикатися з проблемами діяльності об'єктів сільської соціальної інфраструктури, не підлягає сумніву необхідність її реформування, яке має перейти з площини обговорення у площину реалізації відповідних проектів. Хоча було запропоновано безліч проектів законів України, спрямованих на поліпшення існуючого стану справ, це питання й досі залишається неврегульованим і одним із найгостріших.

Дослідження розвитку сільської соціальної інфраструктури ґрунтовно представлена у працях вчених: О. Біттера, Ю. Губені, В. Коломийчука, В. Куценко, М. Орлатого, О. Павлова, К. Прокопишак, І. Прокопи, М. Талавирі, В. Терещенка та ін.

Мета

Мета статті – проаналізувати стан та тенденції розвитку об'єктів сільської соціальної інфраструктури району.

Виклад основного матеріалу

Сільська соціальна інфраструктура є частиною соціальної інфраструктури країни або регіону, яку в цілому утворюють житлове і комунальне господарство, освіта, культура, охорона здоров'я, фізична культура, служба побуту, транспорт і зв'язок у частині, пов'язаній з обслуговуванням населення, інші галузі невиробничої сфери, а також торгівля. Кожній галузі соціальної інфраструктури притаманні власна організаційна структура, форми обслуговування населення

взагалі та в сільських поселеннях зокрема, механізм функціонування тощо. Все це зумовлює надзвичайну різноманітність і складність проблем розвитку соціальної інфраструктури, тим більше в умовах реформування галузей економіки України [3].

За даними суцільного обстеження сіл Липовецького району Вінницької області станом на 1 січня 2010 р. у 38 сільських населених пунктів були відсутні дитячі дошкільні заклади, у 28 – загальноосвітні школи, у 29 – відділення зв'язку, у 15 – лікарняні заклади. Половина сіл не має мінімального набору підприємств побутового обслуговування, в тому числі понад 30% сіл – жодного об'єкта соціальної сфери. Все це відбувається на тлі руйнування системи громадського транспорту, що унеможливило забезпечення селян життєво необхідними послугами [1].

Серед наявних установ не всі діють за призначенням. Так, певна кількість дошкільних закладів не працює за призначенням, кількість кіноустановок зменшилась катастрофічно – до однієї, підприємства служби побуту на селі фактично припинили діяльність, деякі з них змінили форму власності, проте попередніх обсягів діяльності вони так і не досягли.

Житлове будівництво протягом досліджуваного періоду забезпечувалось виключно індивідуальними забудовниками за власні кошти. Багато діючих об'єктів соціальної інфраструктури потребують капітального ремонту або перебувають в аварійному стані, зокрема дитячих дошкільних закладів – та 3%, загальноосвітніх шкіл – відповідно 24,8%, клубів – 35,1%, бібліотек – 19,8%, медичних закладів – 34,5%, торговельних – 1,2%). Високий рівень забезпеченості телефонним зв'язком спостерігається у лікарнях – 100%, амбулаторія – 100% та відділеннях зв'язку – 97,3% (табл. 1).

За наслідками глобальної фінансової кризи були значно зменшені темпи газифікації населених пунктів району, будівництва приватного житла та закладів соціально-культурного призначення.

Ситуація у соціальній сфері Вінницької області характеризується явними диспропорціями у розвитку міської і сільської соціальної інфраструктури, що виражається, насамперед, у низьких доступності і благоустрої житлового фонду населення. Такі самі проблеми цієї галузі притаманні і для Липовецького району. Житлово-комунальне господарство, побутове і торговельне обслуговування на селі є найбільш складними і найменш розвиненими галузями сільської соціальної інфраструктури. Низький рівень доходів сільський сімей істотно обмежує доступність житлово-комунальних та торговельно-побутових послуг на сільському споживацькому ринку. Рівень забезпеченості сільського населення загальною площею житлового фонду у 2009 р. у 2,2 раза вище відповідного показника серед міського населення.

Майже половина житлових будинків селян розміщена в населених пунктах з кількістю населення до 1000 осіб. Близько 10% житлових будинків у сільській місцевості незаселені та є такими, в яких постійно не проживають. Значна кількість будинків, що пустують (від 30,2% – до 18,9%).

Недостатнім є рівень благоустрою сільського житлового фонду інженерним обладнанням. Рівень забезпеченості сільського населення житлово-комунальними послугами нижчий, порівняно з відповідними показниками у міській місцевості. Задовільною можна вважати лише ситуацію із забезпеченням житлового фонду села газом. Проте слід зазначити, що газифікація сільських населених пунктів була проведена за рахунок приватних капіталовкладень населення з незначним фінансуванням з бюджетів різних рівнів (12,4%).

Рівень забезпеченості сільських населених пунктів основними об'єктами соціальної інфраструктури у Липовецькому районі Вінницької області на початок року, % [1]

Об'єкти соціальної інфраструктури	1990	1995	2000	2005	2009
Дитячі дошкільні заклади	54,2	33,9	25,4	28,8	35,6
Середні заклади освіти	67,8	66,1	66,1	64,4	54,2
Клуби та будинки культури	72,9	69,5	69,5	67,8	64,4
Бібліотеки	69,5	69,5	69,5	69,5	69,5
Кіноустановки	52,5	47,5	37,3	37,3	1,7
Культові споруди	18,6	18,6	20,3	20,3	22,0
Дільничні лікарні	6,8	6,8	5,1	5,1	1,2
Амбулаторно-поліклінічні заклади	13,6	13,6	13,6	13,6	13,6
Фельдшерсько-акушерські пункти	67,8	66,1	62,7	62,7	65,9
Відділення зв'язку	18,6	18,6	20,3	20,3	22,0
Торговельні заклади	300,0	257,6	206,8	135,6	123,7
Підприємствами ресторанного харчування	91,5	55,9	69,5	81,4	72,9

Протягом 2000–2009 рр. спостерігається зростання обсягів введеного в експлуатацію житла, що відбувається в основному за рахунок нарощування будівництва індивідуальними забудовниками. Житло – довгострокове і одне з найдорожчих споживацьких благ. У західних країнах кредитування будівництва або придбання житла є основним шляхом вирішення житлової проблеми, а житлові позики – основною формою споживацького кредиту. Такі кредити надаються під заставу як рухомого, так і нерухомого майна на довгостроковий термін (10–30 років) і під порівняно невеликий процент.

Для селян України іпотечне довгострокове кредитування будівництва і придбання житла як можливий шлях покращення житлових умов нині є нереальним. Це пов'язано з невідповідністю між рівнем доходів основної маси сільського населення, з одного боку, і вартістю будівництва (придбання) житла, процентними ставками за кредит, строком і розміром кредитування – з другого.

Однією із соціально значущих проблем є забезпечення сільських жителів дитячими дошкільними закладами. Рівень забезпеченості відповідними закладами у сільській місцевості району залишається низьким.

Протягом 1990–2005 рр. спостерігалось скорочення мережі дошкільних закладів. Проте, починаючи з 2009 р., ситуація поступово почала поліпшуватись. Значна кількість територіальних громад відновила роботу дитячих дошкільних закладів, розпочинаючи роботу із 1–2 дитячих груп. Однак нині 64% населених пунктів (серед яких майже третина, де проживає від 20 до 50 дітей дошкільного віку) не забезпечені дошкільними закладами зовсім.

Аналогічні тенденції спостерігаються і в розвитку середніх закладів освіти: скорочується мережа загальноосвітніх шкіл, нові навчальні заклади взагалі не вводились у експлуатацію. Водночас наявність сільських шкіл відповідає рівню нормативних вимог (норматив учнів, що навчаються в одну зміну в загальноосвітніх школах у сільській місцевості – 90%).

Сільська мережа шкіл характеризується низькою забезпеченістю вчителями. Цей показник у 2008–2009 навчальному році за своїм рівнем утричі нижчий від забезпеченості міських шкіл. Фактичне зростання цього показника з початку 1990 р. у сільській місцевості відбулося значно вищими темпами, ніж у містах, проте є недостатнім. У більшості сільських шкіл один учитель викладає

різні дисципліни, в той час коли навчання, особливо у старших класах, потребує кваліфікованих вчителів-предметників.

Особливо гостро стають питання зниження потенціалу освітніх закладів села. Більшість сільських шкіл практично не має кабінетів інформатики і обчислювальної техніки, не забезпечені ПЕОМ, а якщо вони є, то не відповідають сучасним вимогам, що знижує рівень знань у галузі інформатики і використання ПК. Цей показник діяльності сільських шкіл значно нижчий від показника забезпеченості містечкових шкіл району. На низькому рівні перебуває укомплектованість сільських шкіл наочними та іншими навчальними посібниками, лабораторним, спортивним та іншим обладнанням, а також навчальною літературою.

Значна диференціація у рівнях розвитку мережі міських і сільських навчальних закладів зумовила зниження освітніх можливостей для сільської молоді, порівняно з їх міськими однолітками, і призвела до посилення міграційних настроїв серед сільської молоді.

Заклади охорони здоров'я села також змушені працювати в умовах жорсткої економії засобів фінансування. Тенденції розвитку цієї галузі позначились на загальному забезпеченні населення медичними послугами. У досліджуваній період зменшилась кількість відвідувань амбулаторно-поліклінічних закладів та фельдшерсько-акушерських пунктів (відповідно на 15,5 і 8%).

Лікувально-профілактичні заклади переживають значні труднощі, пов'язані з гострим дефіцитом бюджетних коштів. Недостатність фінансування з бюджету призвела до серйозних соціально-негативних наслідків. Загальнодоступна мережа закладів охорони здоров'я стосовно регресує, зменшилась доступність безоплатної медичної допомоги. Відсутні стимули до праці у медичних працівників, через низький рівень оплати і недиференційованість, залежно від рівня кваліфікації. Склалась надзвичайно загрозлива демографічна ситуація: зростає смертність працездатного населення, знижується народжуваність, унаслідок чого спостерігається природне скорочення населення.

Низька забезпеченість сільських закладів охорони здоров'я медичним персоналом, необхідним медичним обладнанням і лікарськими препаратами спричинила зниження ефективності сільської охорони здоров'я

району. Скорочення мережі лікарень на селі має компенсуватися за рахунок перенесення навантаження на районну лікарню та інші лікарняні центри. Проте надання належної медичної допомоги сільському населенню ускладнюється через низьку якість автомобільних доріг у сільській місцевості та слабкий розвиток телефонної мережі.

Особливу роль у соціальній сфері села відіграють клубні заклади. Проте їх мережа у сільській місцевості Липовецького району скорочується. У 2009 р., порівняно з 1990 р., кількість сільських клубних закладів зменшилась на 11,6, а фонди бібліотек – на 6,5%. Забезпеченість сільського населення бібліотечними фондами перевищує міський показник, проте не відображає реальне становище, яке склалося, критичну ситуацію в сільській культурі. Практична відсутність поновлення літератури у бібліотечних фондах, брак у населення коштів для придбання літератури та інших можливостей для культурного розвитку знижує ефективність діяльності закладів соціально-культурної сфери села. Через відсутність коштів на утримання приміщення клубів передаються в оренду комерційним структурам, а їх майно розкрадається.

Розвиток галузі культури в сільській місцевості має передбачати збереження і збагачення раніше накопиченого культурного потенціалу села, відновлення моральних орієнтацій селян, створення умов для залучення їх до вітчизняних і світових культурних цінностей, розмаїтості культурного життя, задоволення і розвитку культурних потреб та творчих здібностей населення. Такі особливості сільськогосподарського виробництва, як нерівномірність трудової діяльності протягом року і її важкий характер, особливий самотній спосіб життя сільських жителів ставить завдання щодо збереження соціально-економічного статусу українського села.

Товарообіг підприємств роздрібною торгівлі становив 50 млн грн (125,5%). Дуже низьким залишався товарообіг підприємств ресторанного господарства – 1,3 млн грн (102,2%). Це є ще одним свідченням низького рівня життя і, відповідно, низької купівельної спроможності населення району. Така ситуація характерна для сільської місцевості в країні загалом і визначає основну мету управлінської діяльності щодо регулювання їх розвитку – покращення соціально-економічної ситуації та подолання бідності сільського населення країни. У розрахунку на одну особу товарообіг підприємств роздрібною торгівлі становив 1,2 тис. грн на рік, а підприємств ресторанного господарства – 30,9 грн.

Низькі доходи мешканців Липовецького району визначають особливості зовнішньої торгівлі. Вартість експортованої з району продукції (1,2 млн дол. США за 11 місяців 2009 р.) значно перевищує вартість імпортованої (1 млн дол. США у відповідний період). Сальдо зовнішньої торгівлі становило +152,6 тис. дол. США. Продукція машинобудування експортувалась переважно до країн Африки (91,5% від вартості від усієї експортованої продукції) та незначна частка – на ринок країн СНД (відповідно 8,5%). 96,6% вартості імпорту становила продукція машинобудування, 3% – метали, 0,4% – нафтохімічні продукти. Основна частка (87,4%) імпорту надходила з країн СНД, 9,6% – із країн Європи та 3% – з країн Азії.

Позитивним є те, що значно поліпшилось співвідношення експорту-імпорту в 2009 р. порівняно з попереднім періодом. Так, у 2008 р. імпорт був мізерним (на суму 254,9 тис. дол. США), а сальдо зовнішньої торгівлі становило понад 1 млн дол. США, що свідчить про не-

достатній розвиток насамперед сільськогосподарського виробництва Липовецького району.

Більш детально розглянемо результати аналізу соціального розвитку на прикладі сільської ради. Росошанська сільська рада Липовецького району Вінницької області розташована на території 3117,1 га, нараховує 2 населені пункти (села Росоша, Станція Липовець) із населенням 3004 осіб. Кількість дворів, у яких проживає населення на постійній основі, становить 1186, а дворів, що порожніють із придатними для проживання будинками – 34.

Загальна протяжність доріг Росошанської сільської ради становить 20,3 км, в тому числі: з асфальтовим покриттям – 7,85 км, з твердим покриттям – 5,67 км, ґрунтові дороги – 6,8 км.

У с. Росоші функціонує водогін протяжністю 1,52 км. У водогін подається вода з артезіанської свердловини, глибиною 365 м. Населені пункти сільської ради газифіковані. Майже 95% від загальної кількості приватних осель оснащено засобами опалення, природним газом.

На території сільської ради функціонує сільський будинок культури на 300 місць, бібліотека з книжковим фондом 8,5 тис. примірників (в яких працюють 2 бібліотекарі), дільнична лікарня, будинок для постійного перебування людей похилого віку, фельдшерсько-акушерський пункт у с. Станція Липовець (2 особи – завідувачка і молодша медична сестра), загальноосвітня школа I–III ступенів на 320 учнівських місць, дві дитячі дошкільні установи, працюють 19 підприємств торгівлі різних форм власності, 5 підприємств ресторанного господарства.

Росошанська загальноосвітня школа I–III ступенів повністю фінансується із районного бюджету. Двоповерховий корпус школи побудований у середині 60-х рр. XX ст., тому потребує реконструкції. Проте з метою утримання в належному стані будівлі та забезпечення належних і комфортних умов для навчального процесу протягом останніх років проводився комплекс будівельно-монтажних робіт. Шкільне приміщення, свого часу, було газифіковано, проте з метою енергозбереження та економії бюджетних коштів три роки тому шкільна котельня була підключена до теплогенератора, який акумулює теплову енергію шляхом спалювання соломи. Завдяки цьому підтримується належний температурний режим, автономний режим роботи та досягається значна економія бюджетних коштів. Це дає можливість спрямовувати вивільнені кошти на вирішення інших питань, наприклад, установа нових металопластикових вікон, які забезпечують збереження тепла у шкільних приміщеннях. Нині у школі навчаються 216 учнів. У 2004 р. в школі відкрито комп'ютерний клас. Проте з кожним навчальним роком їх кількість зменшується. По можливості сільська рада допомагає школі будівельними матеріалами, надається фінансова допомога в організації і проведенні вечорів відпочинку для учнів.

Дільнична лікарня, фельдшерсько-акушерський пункт і сільський Будинок культури фінансуються з бюджету сільської ради. Дільнична лікарня розміщена у двох приміщеннях – поліклініки та стаціонару. Крім того, є інші допоміжні приміщення, які забезпечують належну роботу медичної служби сільської ради. Росошанська сільська рада єдина в районі має власне відділення швидкої та невідкладної допомоги, яке працює в цілодобовому режимі та обслуговує територію ще трьох сусідніх сільських рад. Фельдшерсько-акушерський пункт розміщений у пристосованому приміщенні, побудованому в 60-х рр. XX ст. Будинок культури побудований у середині 70-х рр. XX ст. Обидва приміщення перебува-

ють у задовільному стані. Виконавчий комітет сільської ради в межах кошторисних призначень затверджує штатних розпис цих закладів і контролює їх роботу. Вказані об'єкти фінансуються в повному обсязі. Будинок культури відремонтований повністю за кошти місцевої громади та є зразковим у плані як зовнішнього і внутрішнього облаштування, так і організації його роботи. Проведення поточних ремонтів, придбання обладнання, устаткування здійснюються за позабюджетні кошти (самооподаткування, платні послуги, кошти, виручені за здавання в оренду приміщень), в основному господарським способом.

Росошанська сільська рада щорічно бере участь в обласному конкурсі розвитку територіальних громад, що дає змогу вирішувати найбільш наболілі проблемні питання соціальної сфери, зокрема розвитку сільської інфраструктури. Так, завдяки участі у зазначеному вище конкурсі місцева громада спромоглась облаштувати центр дозвілля молоді, відновити роботу водогону, налагодити роботу дитячого садка, вживати енергозберігаючих заходів у закладах бюджетної сфери сільської ради.

Типове приміщення дитячого садка розраховане на 80 місць, воно перебуває на балансі сільської ради. Дитячу дошкільну установу відвідують 77 дітей, для яких забезпечено належні умови перебування, якісне харчування, належний температурний режим.

У с. Росоші функціонує три культові споруди: православна церква Київського патріархату, православна церква Московського патріархату, церква Євангелістів Християн Баптистів.

На території сільської ради працюють 19 торговельних підприємств, які реалізують товари повсякденного вжитку як промислової, так і продовольчої групи. Крім того, сільською радою організовано на території села ярмарок на постійно діючій основі, на якому населення територіальної громади має можливість придбати товари різноманітного асортименту, які завозяться, та реалізувати лишки власної сільськогосподарської продукції.

Автобусне сполучення, незважаючи на стан доріг, добре налагоджене. Щоденно різними перевізниками здійснюються 13 рейсів. Рейси в основному транзитні, через населені пункти Росошанської сільської ради проїжджають автотранспортні засоби до м. Києва, Монастирище, смт Оратів.

Телефонним зв'язком забезпечені обидва населені пункти. Телефонізовано 506 будинків в с. Росоші та 148 будинків у с. Станція Липовець. Вільшанське відділення зв'язку працює у вівторок, п'ятницю. Відповідно в ці ж дні відбувається доставка преси.

Закладом соціального захисту населення на території сільської ради, що утримується на кошти районного бюджету і сільської ради, є будинок для постійного перебування людей похилого віку. Загальна чисельність самотніх громадян похилого віку, які проживають у цьому будинку на постійній основі, становить 15 осіб. Районний територіальний центр з обслуговування самотніх громадян представлений двома працівниками, які обслуговують 21 особу, яка проживає на території сіл.

Побутове обслуговування мешканців села здійснюють приватні підприємці: перукар, швачка, майстер з ремонту побутової техніки. Лазня перебуває в законсервованому стані і потребує значних капіталовкладень на ремонт.

Таким чином, зміни у функціонуванні об'єктів сільської соціальної інфраструктури Липовецького району Вінницької області свідчать, що соціальна-еко-

номічна ситуація на селі вимагає посилення державної соціальної політики, яка передбачатиме пріоритетність розвитку сільської соціальної інфраструктури, а саме: створення спеціальних форм забезпечення діяльності її підприємств, організацій, установ, а також розвиток їх матеріальної бази.

Формування прозорої моделі управління розвитком сільської соціальної інфраструктури, адаптованої до світових стандартів може гарантуватися лише за умови державної підтримки, яка підвищить спроможність органів місцевої влади, органів місцевого самоврядування та територіальних громад розв'язувати спільно нагальні проблеми підвищення рівня життя селян. Це сприятиме раціональному використанню ресурсного потенціалу району, поліпшенню демографічної ситуації, ефективному використанню трудових ресурсів, забезпеченню повної зайнятості сільського населення в працездатному віці та підвищенню добробуту населення, а також розширенню асортименту та якості послуг, що їм надаються.

Література.

1. Вінницька область у 2009 році. Стат. щоріч. – Вінниця, Голов. упр. статистики, 2010. – 638 с.
2. Закон України про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року : прийнятий 18 жовт. 2005 р. № 2982-ІУ // Бухгалтерія в сільському господарстві, 2005. – № 23. – С. 2.
3. Соціальна інфраструктура регіону : навч. посіб. / за заг. ред. В.М. Вакуленка, М.К.Орлатого. – К.: Вид-во НАДУ, 2010. – 257 с.
4. Соціально-економічний розвиток сільських територій : навч. посіб. / за ред. В.К. Терещенка. Київ-Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2011. – 348 с.

УДК 351.862

Петро Волянський

ОРГАНІЗАЦІЯ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ

У статті висвітлені організаційні моменти побудови системи медичного забезпечення постраждалих в умовах надзвичайної ситуації.

Ключові слова: надзвичайна ситуація, наслідки, населення, медичне забезпечення.

Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України має супроводжуватися формуванням безпечного для суспільства і кожної людини стану життєвого довкілля, забезпеченням прийняттого рівня ризику, сучасною системою безпеки, яка б базувалася на принципах міжнародного права.

У пошуках шляхів зменшення негативів повсякдення варто згадати праці великих українців: В. Вернадського і С. Подолинського про нерозривний взаємозв'язок між неживою, кісною речовиною, з одного боку, живим, органічним світом, з другого боку, і антро-

© Волянський П. Б., 2012.